

ANNI HUOTARI TYÖLÄISÄITIEN EDUSTAJANA

Ketä työläisnaisten kannattaa äänestää? Kuka ajaa heidän asiaansa? Näillä luonteeltaan lähinnä retorisilla kysymyksillä työväenliike lähestyi äänestäjiä ensimmäisen eduskuntavaalikampanjan yhteydessä. Kun työläisperheiden äidit ja aikuiset tyttäret saivat äänioikeuden, työläisnaisten liiton puheenjohtajana oli Anni Huotari. Hän kuului liikkeen johtonaisiin, joiden tehtävänä oli saada uudet äänioikeutetut liikkeelle. Huotari kannusti työläisnaisia vaaliuurnille ja muistutti, että uudet kansalaisoikeudet kuuluivat heillekin: ”Sinuakin köyhälistön nainen, äiti eli tytär, kutsuu myös tämä taistelu, kutsuu sinua niiden riveihin, jotka ovat kurjan asemasi huomanneet ja tahtovat saada siihen todellista parannusta.”¹ Tässä vaiheessa, ensimmäisen vaalikampanjan aikana 32-vuotiaalla perheenäidillä oli jo kosolti kokemusta sekä poliittisesta että ammatillisesta työväenliikkeestä. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä hän oli alkanut entistä painokkaammin tuoda työläisperheiden kysymyksiä poliittisen päätöksenteon kohteeksi. Näin hän omalta osaltaan liittyi kansainväliseen naisten rintamaan, joka oli 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien korostanut, että työläiskotien elinolot olivat ensiarvoisen tärkeä poliittinen kysymys, josta riippui koko yhteiskunnan tulevaisuus.²

Kansanedustajana Anni Huotari vetosi usein asemaansa äitinä ja kasvattajana. Lainsäädäntötyössä hän tarkasteli päätöksiä työläisvaimojen näkökulmasta ja korosti työskentelevänsä työläisperheiden paremman tulevaisuuden puolesta. Kansa, jota hän valtiopäivillä edusti, koostui perheen jäsenistä: äideistä, isistä ja lapsista, sisarista ja veljistä. Oli kyse sitten valtion tulo- ja menoarviosta tai kansalaissodan vankien armahtamisesta, Anni

Huotari muisti tähdentää edustajatovereilleen, että eduskunnan päätökset koskettivat perheitä, naisia ja lapsia.³ Pakkotyölaitosten vangit olivat perheenisiä ja veljiä, köyhät vanhukset olivat äitejä ja 'siveettömät naiset' olivat sisaria. Onkin kiinnostavaa, mistä tämä retoriikka syntyi ja miten Huotari "äitinä ja kasvattajana" löysi itselleen poliittisen roolin, joka nosti hänet paikallisten ja valtakunnallisten työväenjohtajien rinnalle.

Tie yhdeksi pisimpään eduskunnassa istuneista kansanedustajista ei ollut itsestään selvä ja ongelmaton. Sylvi-Kyllikki Kilven mukaan Anni Huotarin kosketus työväenliikkeeseen oli kariutua jo 1890-luvulla. Saapuessaan elämänsä ensimmäiseen työväenkokoukseen nuori nainen ei löytänyt oikeaa ovea eikä ujona ihmisenä uskaltanut sitä kysyä, vaan palasi kotiin. Seuraavalla kerralla ovi löytyi ja vuonna 1924 ilmestyneessä Sosialidemokraattisen puolueen juhlakirjassa Anni Huotaria jo luonnehdittiin määreellä "sos.dem. naisliikkeen uutterimpia työntekijöitä". Naisten eduskuntatyön varhaisvaiheita käsittelevässä kirjassa Aune Innala laskee Huotarin kansanedustajiin, jotka antoivat "tuntuvan panoksen naisten lainsäädäntötyöhön".⁴

NUORI OMPELIJATAR

Anna Maria Torvelainen syntyi kesäkuun 13. päivänä 1874 Viipurissa, jossa hän myös kävi koulunsa. Yläkansakoulun hän aloitti 11-vuotiaana ja sai sen päätökseen toukokuun lopussa 1889. Kansakoulun päästötodistuksen perusteella 15-vuotias viipurilaistyttö olisi sopinut paremmin teoreettisiin opintoihin kuin käytännölliselle alalle. Kaikkein huonoimmat numerot hän sai käsitöistä (7), kaunokirjoituksesta (6) ja piirustuksesta (6). Sen sijaan uskonnosta, maantieteestä ja historiasta opettaja oli pyöräyttänyt todistukseen täyden kympin eikä äidinkieli, laskuoppi ja luonnontiedekään ollut tuottanut ahkeralle ja hyväkäyttösiselle tytölle vaikeuksia.⁵ Yksinhuoltajaäidin tyttärellä ei kuitenkaan sen kummemmin Viipurissa kuin muissakaan Suomen kaupungeissa ollut monia vaihtoehtoja. Opinhaluinen tyttö sai jatkaa opintojaan Viipurin käsityökoulussa. Itse asiassa on pidettävä huomionarvoisena, että Annin äiti, piika Ulla Maria

Torvelainen kykeni antamaan tyttärelleen näinkin perusteellisen pohjakoulutuksen elämän taipaleelle. Käsityökoulusta Anni Torvelainen astui työelämään 18-vuotiaana.

Nuori ompelijatar löysi raittiusliikkeestä vastakaikua omille ajatuksilleen ja tukea maailmankuvalleen, jota jo varhaisessa vaiheessa leimasi vakaumus alkoholin turmiollisuudesta. Yhteiskunnallinen toiminta sai alkunsa raittiusyhdistyksestä, jossa Anni osallistui laulukuoroon ja sai ajan mittaan myös vaativampia luottamustoimia muun muassa Viipurin raittiuspiirin rahastonhoitajana ja piiritoimikunnan jäsenenä. Raittiusaate säilyi oleellisena osana Anni Huotarin ajattelua myöhemminkin, mikä ilmeni myös valtiopäivillä mitä moninaisimmissa yhteyksissä, erityisesti tietysti kieltolakikeskustelujen yhteydessä.

Anni Torvelaisen näkyvämpi poliittinen ura alkoi Viipurin työväenyhdistyksen ompelijattarien ammattiosaston perustamisesta 1900. Hänestä, 26-vuotiaasta ompelijattaresta, tuli osaston ensimmäinen puheenjohtaja ja siinä tehtävässä hän toimi aina paikkakunnalta muuttoansa asti vuoden 1906 loppupuolelle. Työväenliike tarjosi nuorelle valveutuneelle naiselle muitakin luottamustehtäviä, muun muassa Viipurin työväenyhdistyksen johtokunnan jäsenyyden. Viipurista Annin tie vei myös valtakunnalliseen toimintaan: vuosina 1901 ja 1903 puoluekokouksiin sekä useamman kerran työläisnaisten kokouksiin.⁶ Turun edustajakokoukseen 1902 hän osallistui yhdessä sulhasensa, toimittaja Anton Huotarin kanssa. Poliittinen yhteistyö tulevan aviomiehen kanssa sai suuntaviivansa Turun kokouksessa, jossa Anton Huotari esitti, että työläisnaisten oli ryhdyttävä vaatimaan 'naisten suojeluslakeja' toisin sanoen äitiyteen ja työsuojeluun liittyviä parannuksia.

Annin poliittisen toiminnan kannalta ei ollut vailla merkitystä, että tuleva aviomies oli kiinnostunut samantyyppisistä kysymyksistä. Anton oli syntyjään mäkitupalaisen poika Nurmeksesta. Anni tutustui Antoniin Viipurissa, jossa tämä työskenteli muun muassa leipurina ja tehtaan työmiehenä, kunnes kansakoulun ja ylemmän käsityöläiskoulun antamalla pohjakoulutuksella hankkiutui sanomalehtialalle. Toimittajan työn Anton Huotari aloitti *Työmies-*

lehden avustajana 1900. *Viipurin Sanomien* toimittaja hänestä tuli vuonna 1902.⁷ Saman vuoden syyskuussa 28-vuotias Anni ja 21-vuotias Anton vihittiin avioliittoon, jota kesti 29 vuotta. Se, että morsian oli seitsemän vuotta sulhastaan vanhempi, ei työväestön keskuudessa ollut tavatonta tai poikkeuksellista, vaikka sitä sivistyneistön keskuudessa pidettiin sopimattomana mallina, onnellisen avioelämän esteenä.⁸

1900-luvun ensimmäiset vuodet muuttivat nuoren työläisnaisen elämää monella tavalla. Anni Huotarin oman elämän käännekohdat lomittuivat työväenliikkeen ja koko suomalaisen yhteiskunnan historian murrosvaiheisiin. Yksi Huotarin kannalta keskeisimmistä muutoksista oli työläisnaisten liittohallinnon siirtyminen Viipuriin vuonna 1902, jolloin kaupungin naisille avautui tie suomalaisen työläisnaisliikkeen johtoon. Anni Huotarista tuli poliitikko, jonka toimintakenttä laajeni viipurilaisen raittius- ja työväenliikkeen ohella koko maahan. Kansakoulussa paljastunut hyvä lukupää pääsi oikeuksiinsa työläisnaisten järjestötoiminnassa.

Työläisnaisten edustajakokouksissa näkyi Anni Huotarin poliittisen uran ja poliittisen ajattelun kulku. Ensimmäisessä edustajakokouksessa (1900) hän ei vielä ollut mukana ja toiseenkin kokoukseen (1902) hän osallistui omalla kustannuksellaan. Siellä hän pääsi käsittelemään itselleen tärkeitä kysymyksiä ammatillisen valiokunnan sekä raittius- ja siveellisyysvaliokunnan jäsenenä. Lisäksi hänet valittiin liittohallintoon. Aluksi hän toimi sen sihteerinä ja vuosina 1905-1906 puheenjohtajana. Vuoden 1905 edustajakokoukseen Huotari osallistui liittohallinnon edustajana yhdessä muiden viipurilaisten työläisnaisjohtajien kanssa. Huotari oli jo noussut rivijäsenestä kokouksen johtavaan valiokuntaan. Sisällöllisiin kysymyksiin hän paneutui suojeluslakivaliokunnan puheenjohtajana ja ammattivaliokunnan sihteerinä. Kokousalustus ammatillisesta järjestäytymisestä oli Anni Huotarin käsialaa. Siinä hän perusteli, miksi työläisnaisten oli edullista tukea valtakunnallisten ammattiliittojen perustamista.⁹

Anni Huotarin kiinnostuksen päähuomio oli tuossa vaiheessa ammatillisessa työväenliikkeessä. Juuri niistä kysymyksistä hän puhui kokouksissa ja julkaisi kirjoituksiaan. Sen sijaan Venäjän

kysymys ja Suomen autonomian puolustaminen eivät saaneet Huotarín toiminnassa keskeistä sijaa, toisin kuin monien muiden poliittisesti valveutuneiden työläisnaisten toiminnassa. Anni Huotarín poliittista työtä leimasi käytännöllisyys ja ongelmien hahmottaminen konkreettisesti omakohtaisen kokemuksen kautta. Ompelijan työstä saatu kokemus motivoi hänet mukaan perustamaan ammattiliittoa, osallistumaan edustajakokouksiin ja julkaisemaan kirjasen *Sananen ompelijattarille*.¹⁰ Vuonna 1906 hän toimi sihteerinä ompelijattarien edustajakokouksessa ja hänestä tuli Viipuriin sijoitetun ompelijattarien liittohallinnon sihteeri.

Vuosi 1906 oli Anni Huotarille käännteentekevä kahdessakin mielessä. Lokakuussa hänellä oli mieluinen, ehkä jopa jännittävä tehtävä avata Viipurissa pidetty työläisnaisten ylimääräinen edustajakokous, jossa käsiteltiin juuri saavutettua äänioikeutta ja eduskuntauudistusta. Kokousta johtivat tulevat kansanedustajat: puheenjohtajina olivat Huotarín lisäksi Miina Sillanpää ja Ida Aalle, sihteerinä Hilja Pärssinen ja Jenny Kilpiäinen (Nuotio). Tämä ilmensi myös naisliiton keskeistä merkitystä työläisnaisten poliittisen rekrytoitumisen välineenä: vaikka valtaosa Sosialidemokraattisen puolueen naisjäsenistä ei kuulunut naisosastoihin ja naisliittoon¹¹, johtaviin asemiin naiset nousivat oman erillisorganisaationsa kautta. Eduskuntauudistuksen ohella Anni Huotarín elämänkulkuun vaikutti muutto Viipurista Tampereelle vuosien 1906 ja 1907 vaihteessa. Hän joutui eroamaan työläisnaisten liittohallinnon puheenjohtajuudesta, mutta jäi edelleen liittohallinnon jäseneksi. Paikka työläisnaisliikkeen johdon tuntumassa oli lunastettu. Vuoden 1906 edustajakokouksesta lähtien Anni Huotari valittiin säännöllisesti Sosialidemokraattisen naisliiton edustajakokousten puheenjohtajistoon, minkä lisäksi hän sai muita merkittäviä luottamustehtäviä naisliitossa. Hän ei ollut karismaattinen johtaja ja hänen näkemyksiensä mukaan ei aina toimittu, mutta siitä huolimatta hän oli erottamaton osa sosiaalidemokraattisen työläisnaisliikkeen johtoa.

TYÖLÄISÄITIEN ASIALLE

Anni Huotarin elämä jakautui kolmeen pääjaksoon ja kolmeen kaupunkiin: Viipuriin, Tampereelle ja Helsinkiin. Tampereen kausi oli ajallisesti lyhin - 17 vuotta - mutta monessa suhteessa intensiivisin ja Anni Huotarin poliittisen uran kannalta suuntaantava. Tampereelle muuttaessaan hän joutui jättämään taakseen monta hanketta, joihin oli ehtinyt Viipurissa sitoutua. Ehkä juuri siksi hän otti uudessa kotikaupungissaan innokkaasti vastaan uudet haasteet, joista tärkeimpiä olivat eduskuntavaalikampanja ja ompelijattarien ammatillinen järjestäytyminen. Tampere oli kasvanut nopeasti merkittäväksi teollisuuskaupungiksi ja sen väestöstä enemmistö kuului työväestöön. Työväenyhdistyksessä naisosasto oli perheellisten naisten pääasiallinen toiminta-alue, naimattomat työläisnaiset olivat naisosaston lisäksi mukana myös ammattiosastoissa. Valtaosa tamperelaisista työläisnaisista oli kuitenkin poliittisen ja ammatillisen työväenliikkeen ulkopuolella ja esimerkiksi Huotarin närkästys 'kirkollista pimitystä' kohtaan selittynee hyvin pitkälle sillä, että kristilliset työväenyhdistykset ja rukoushuoneyhdistykset olivat sangen suosittuja varsinkin tehtaalaisnaisten keskuudessa.¹²

Anton Huotarista tuli Tampereella ilmestyneen *Kansan Lehden* toimitussihteeri ja vuonna 1911 päätoimittaja. Myös Anni Huotari kirjoitti *Kansan Lehteen*. Hän kohdisti alkuvuosien kirjoituksensa kahdelle pääryhmälle: työläisnaisille yleisesti ja ompelijattarille erityisesti. Perheeseen syntyi suhteellisen nopeaan tahtiin kuusi lasta. Marraskuussa 1903 syntynyt esikoinen Aune täytti yhdeksän vuotta samana vuonna, kun kuopus Tapio syntyi. Perheen kasvaminen ei estänyt Anni Huotaria toimimasta aktiivisesti politiikassa, pikemminkin hän ammensi perheestä ja lapsista toiminnalleen syvyyttä ja sisällöllistä näkemystä. Ensimmäiseen eduskuntaan hän tuli kolmen pienen tytön äitinä; kolme nuorinta syntyivät vuosina 1908, 1910 ja 1912. Elämä kuuden lapsen äitinä on käsittääkseni avain Anni Huotarin perhepoliittiseen ajatteluun. Siihen asti niin tärkeä naisten ammatillinen järjestäytyminen sai Huotarin puheissa ja kirjoituksissa rinnalleen työläisperheiden elinoloja koskevat kysymykset. Hänen puheenvuoroissaan työläisäitien elämästä, oikeuksista ja velvollisuuksista on

Anni Huotarin politiikassa perhettä ja lapsia koskevat kysymykset olivat keskeisellä sijalla, mikä on varsin ymmärrettävää kuuden lapsen äidiltä. Vuonna 1912 Tampereella otetusta perhekuvasta puuttuu kuopus Tapio, joka syntyi vielä samana vuonna. Muut perheenjäsenet vasemmalta oikealle: Aune, Aili, Anton, Tauno, Aino, Anni ja Terttu. Kuva: Tauno Olavi Huotarin yksityisarkisto.

omakohtaisen kokemuksen antamaa syvyyttä, vaikka perhe ei taloudellisesti joutunutkaan jakamaan useimpien työläisperheiden kokemaa epävarmuutta ja turvattomuutta. Äitinä hän arvosti myös lhanneliittoja sekä muuta lasten ja nuorten parissa tehtävää työtä.

Anni Huotarin ensikuukaudet Tampereella paljastavat, että suhteellisen kokenut liittohallinnon edustaja oli tervetullut muuttaja työläiskaupunkiin. Hänestä tuli heti tärkeä ja monipuolinen voimavara tamperelaiselle työläisnaisliikkeelle. Huotari johti naisten yleisiä kokouksia, ompelijattarien kokouksia, alusti naisille kunnallislakien uudistamisesta ja ompelijattarien työoloista. Hänet valittiin moniin eri toimikuntiin, niin aviovaimojen kokouksen nimeämään kirjastokomiteaan kuin työläisnaisten yleisen kokouksen toimikuntaan, jonka tehtävänä oli anoa ilmaisia koulutarvikkeita kansakoululaisille. Pari ensimmäistä vuotta Huotarin oma perusjärjestö oli kuitenkin ompelijattarien ammattiosasto. Hänet valittiin Tampereen työväenyhdistyksen

ompelijatarammattiosaston johtokuntaan heti vuoden 1907 alussa.¹³ Useaan otteeseen hän vetosi ompelijattariin, jotta nämä luopuisivat ”turhasta hienostelusta” ja tulisivat mukaan ammattiyhdistystoimintaan. Pienet palkat, pitkät työpäivät, urakkapalkka ja huonot työolosuhteet olivat suurimpia epäkohtia, joihin Huotarin mukaan piti tarttua.

Vuoden 1909 alussa Anni Huotari alkoi käydä säännöllisesti Tampereen työväenyhdistyksen naisosaston kokouksissa ja joulukuussa hänet valittiin osaston johtokuntaan. Naisosasto sai hänestä aktiivisen keulakuvan. 1910-luvulla Huotari oli kahteenkin otteeseen osaston puheenjohtaja: vuosina 1911-1913 ja 1915-1917. Hän esitteli valtiopäiväkysymyksiä säännöllisesti Tampereen työväenyhdistyksen naisosastossa ja osallistui kokouksiin, joissa Tampereen naiset evästivät häntä valtakunnan politiikkaan.¹⁴ Vaikuttaa siltä, että poliitikon ja kentän suhteet olivat kunnossa. Kentän ääni pääsi kuuluviin myös valtiopäiväistunnoissa. Anni Huotarin puheille oli tyypillistä, että hän viittasi työläisvaimojen kanssa käymiinsä keskusteluihin tai perusteli näkemyksiään työläisnaisten hänelle esittämillä pyynnöillä ja toivomuksilla.

Anni Huotari oli alustalähtiensuhteellisen aktiivinen kansanedustaja. Heti ensimmäisillä valtiopäivillä hän oli jäsenenä lakivaliokunnassa, johon hänet siitä lähtien valittiin suhteellisen säännöllisesti. Lisäksi hän oli myöhemmin suuren valiokunnan, tarkastusvaliokunnan ja itsenäisyyden aikana myös ulkoasiainvaliokunnan jäsen. Tampereella asuessaan Anni Huotari tuli valituksi eduskuntaan vuosiksi 1907-1909 ja 1911-1918. Ensimmäiseen vaalikampanjaan hän osallistui sekä Hämeen pohjoisessa vaalipiirissä että Kuopion läänin läntisessä vaalipiirissä, josta hänet valittiin eduskuntaan - papereiden mukaan viipurilaisena, ei tamperelaisena. Toinen kausi (1908-1909) kului Viipurin läänin itäisen vaalipiirin edustajana. Kansanedustajan uralle tuli yksi välivuosi, jolloin hän ei ollut mukana eduskunnassa. Se oli vuosi 1910 eli sama vuosi, jolloin perheen viides lapsi syntyi. Vuodesta 1911 lähtien Huotari valittiin eduskuntaan asuinpaikkansa, Hämeen läänin pohjoisen vaalipiirin, edustajaksi.

Yksikamarisen eduskunnan alkuvuosina osa työläisnaisten vaatimuksista esitettiin Anni Huotarin nimissä. Tamperealaisen perheenäidin ensiesiintyminen valtiopäivillä tapahtui kesäkuun 8. päivänä 1907, jolloin Huotari luki kaikkien työläisnaiskansanedustajien yhteisesti allekirjoittaman anomusehdotuksen lakiuudistuksesta, joka koski aviovaimon toimivaltaa, oikeutta lapsiinsa sekä pesän omaisuuden hallintoon.¹⁵ Seuraavilla valtiopäivillä hän uudisti anomusehdotuksen vähän sanamuodoltaan muutettuna ja 1910-luvulla se esitettiin täsmälleen samana, vuoden 1908 ehdotukseen viitaten.

Ensimmäinen oma, vapaamuotoinen täysistuntopuhe koski Anni Huotarille läheistä asiaa - kieltolakia. Se oli lyhykäisyydessään työläisäidin vetoamus, jossa tuore kansanedustaja kertoi ”köyhälistön äitien puolesta”, miten kansan syvät rivit ”sydämen hartaudella” toivoivat eduskunnalta kieltolakia.¹⁶ Kokemuksen karttuessa puheenvuorojen hartaat toivomukset muuttuivat jo tiukoiksi vaatimuksiksi eikä Huotari säästellyt porvarillisia kansanedustajia, jotka olivat hänen mielestään lausuneet typeryyksiä.

Ensimmäisen pitkän eduskuntapuheensa Anni Huotari käytti lokakuussa 1907. Se koski kuntien velvollisuutta palkata kättilöitä. Hän esitteli perusteellisesti tilastotietoja lapsikuolleisuudesta Viipurissa ja sen maaseurakunnassa ja esitti, että suurimmat syyt synkkiin lukuihin olivat heikot asunto-olot ja puutteellinen ravinto, mutta myös tietämättömyys.¹⁷ Samaa linjaa hän jatkoi myös seuraavien vuosien aikana, jolloin eduskunnassa käsiteltiin monia työläisperheiden elämää koskettavia kysymyksiä. Tärkeimpänä niistä Anni Huotari piti väkijuomakysymystä. Sen yhteys perheeseen oli kiistaton:

”Lasten puolesta me työläisäidit olemme vaatineet kieltolakia. Meiltä vaaditaan, että meidän on kasvatettava kunnollisia kansalaisia, meiltä vaaditaan, että teemme lapsemme kunnollisiksi ihmisiksi. Mutta miten meitä tuetaan? Jos jaksamme varjella kotimme väkijuomilta, niin on kapakka toisensa perästä joka kadulla. Mitä lapset sitte näkevät, kun äidit ovat pakoitettut menemään työhön ja he saavat olla päiväkaudet ilman hoitoa?

Siellä he näkevät kaduilla kurjia, sekä naisia että miehiä, ja meidän täytyy jättää lapsemme sinne senvuoksi, että te suojelette näitä myrkkypesiä. Älkää moittiko meitä, ellemme saa lapsiamme kasvatetuksi paremmin kuin saamme!”¹⁸

Sosiaalidemokraattiset naiset pitivät äitien ja lasten elämänlaadun kohentamista tärkeänä tavoitteena. Yksittäiset ammattiosastot ja työväenyhdistysten naisosastot perustivat ensimmäisiä lomakoteja jäsenilleen vuosisadan alkuvuosina. Viipurin ompelijattarien ammattiosaston kesäsiirtola avattiin vuonna 1901. Kuvassa Porin Sosialidemokraattisen Naisyhdistyksen kesäkotikiviin Pihlajistossa 1920-luvulla. Kuva: Työväen Arkisto.

Työläisäitien ja työläiskotien puolustajana Anni Huotari toimi sekä paikallisesti että valtakunnallisesti ja nosti paikallisia epäkohtia myös valtakunnalliseen keskusteluun. Hyvä esimerkki hanakkuudesta, jolla hän tarttui työläisperheitä kohdanneeseen epäoikeudenmukaisuuteen, oli hänen kritiikkinsä Tampereen Naisyhdistyksen vuonna 1913 järjestämää lapsinäyttelyä kohtaan.¹⁹ Näyttelyn tarkoituksena oli edistää työläisperheiden lastenhoitoa ja kohentaa sitä kautta kansanterveyttä, johon oli 1800-luvun lopulta lähtien alettu kiinnittää kasvavaa huomiota. Tamperelaiset

työläisäidit toivat näyttelyyn 119 lasta ja parhaat pienokaiset palkittiin. Lääkärin ohella tuomaristoon kuului muutamia naisyhdistyksen jäseniä. Anni Huotari antoi herrasväen rouvien kuulla kunniansa ja luetteli muun muassa *Työläisnainen*-lehdessä, millä kaikilla tavoin porvarit estivät työläisäitejä hoitamasta lapsiaan: vastustamalla äitiyslomia, naisten yötyökieltoa ja työajan lyhennystä. Samanlaisen tuomion hän antoi naisyhdistyksen suunnittelemasta kodinhoitokilpailusta, jossa yhdistyksen jäsenet olisivat säännöllisin väliajoin käyneet tarkastamassa työläiskotien siisteyttä ja kodinhoidon tasoa. Vaille moitteita eivät jääneet työläisvaimotkaan, jotka moisiin kilpailuihin lapsiaan veivät ja kotejaan avasivat. Koti oli kansanedustaja Anni Huotarille - toisin kuin monille tamperelaisille työläisäideille - yksityinen alue, johon ulkopuolisilla ei ollut asiaa.

Perheenäiti Anni Huotari muisti eduskuntatyössään myös yksinäisiä äitejä - varmasti oman äitinsä elämänvaiheet mielessään. Niin aviottomien lasten asema kuin kysymys lapsenmurhistakin sai Huotarin käyttämään tiukkasävyisiä puheenvuoroja, joissa hän tinkimättä puolusti heikompiosaisia sisariaan. Tilastoja tarkastelemalla hän päätyi johtopäätökseen, jonka mukaan suurin syy lapsenmurhiin oli köyhyydessä. Toinen syy oli hänen mielestään väärissä siveyskäsityksissä, joiden mukaan aviottoman lapsen synnyttämistä pidettiin rikoksena ja tästä syytettiin vain naista.²⁰

Väärä siveyskäsitys sai sapiskaa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten elatusta koskevassa keskustelussa. Puhuiko Anni Huotari omasta kokemuksestaan, kun hän kuvasi avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen elämää seuraavasti: *"Jos on vahvempi, jos on voimakkaampi luonne, joka tuosta kaikesta huolimatta koettaa kasvattaa itseään, ajatellen näyttää, ettei ole sen kummempi kuin toiset ihmiset vaikka onkin avioton lapsi, niin sitä koetetaan sortaa. Silloin tulevat hurskaat Jumalan sanalla osoittamaan, miten tuollainen ihminen on ylpeä, se on ylpeyttä hänen eteenpäin pyrkimisensä ja sitten Jumalan sanalla varoitetaan, mitenkä jumala on ylpeitä vastaan. Kaikella tavalla koetetaan aviottomia lapsia painaa alas. Harva on se, joka on heitä nostamassa."*²¹ Puheenvuoro oli luonnollisesti rakennettu retoriikaltaan mahdollisimman puhuttelevaksi ja vetoavaksi, mutta ajatus aviottomalta lapselta

vaadittavasta vahvuudesta ja voimakkaammasta luonteesta ei voi olla viemättä ajatuksia Huotarin omaan syntyperään. Sitkeys ja väsymättömyys työväenasiassa kumpusi ainakin osittain omista kokemuksista.

”VELVOLLISUUS KUTSUU”

Kansalaissota oli vaikea kysymys monille työväenliikkeen aktivisteille. Sitä se oli myös Huotarin pariskunnalle, joka lopulta päätyi asettamaan poliittiset, kollektiiviset velvollisuudet yksityisten edelle. Tiedossani ei ole Anni Huotarin aikalaisarviota sodasta, mutta Anton Huotari kirjoitti helmikuussa 1918 lapsilleen kirjeen, jossa hän selitti, miksi vanhemmat olivat ratkaisunsa joutuneet tekemään: *”Huolimatta erinäisistä ennakkoepäilyksistä nykyisen aseellisen taistelun suhteen olemme katsoneet olevamme velkaa liikkeellemme kaiken työkykymme, kun kerran valtataisteluun on päätetty lähteä. Olemme kasvaneet sosialidemokraattisen liikkeen mukana, ja velvollisuus kutsuu meitä.”*²²

Kirje oli osoitettu vanhimmalle tyttäreille Aunelle, joka oli juuri marraskuussa täyttänyt 14 vuotta. Voi vain kuvitella, miltä nuoresta tytöstä tuntui, kun hän löysi pöydältä Pellavatehtaan Työväen Osuuskaupan säästökirjan ja isän kirjoittaman kirjeen, joka alkaa seuraavin sanoin: *”Rakas Aune! Jos nykyisessä taistelussa sattuisi käymään niin onnettomasti, että äitisi ja minä joko joutuisimme vangiksi tai kuolemaan, niin jätän minä siskosi ja veljesi sinun hoitoosi. Koeta olla heille hyvä sisko, kun olet meidän sijaisenamme. Kasvata heitä kunnon ihmisiksi ja kunnioittamaan varhempainsa muistoa, vanhempain, jotka ovat tehneet kaikkensa teidän hyväksenne ja uhranneet kalleimpansa köyhälistön asian eteen.”*

Aune sai myös tarkkoja ohjeita asunto-osakkeiden ja henkivakuutusten myymisestä sekä tarpeettomien huonekalujen rahaksi muuttamisesta. Samalla paljastui, että työväenlehden päätoimittajan ja työläisnaisliikkeen johtonaisen koti poikkesi tamperelaisista työläiskodeista, joista valtaosa oli yhden huoneen ja keittiön vuokra-asuntoja. Aune sai luvan myydä muiden muassa salin kaluston ja suuren kirjoituspöydän - huonekaluja,

joita ei joka kodissa ollut. Tärkeänä toiveena isä esitti, että lapset kävisivät kouluja niin pitkälle kuin rahat riittävät ja että ainakin pojat jatkaisivat yliopistoon asti. Ei kuitenkaan pakosta, sillä *”ellei sovi, niin sitten on antauduttava mille tahansa kunnialliselle alalle”*. Kirjeen loppuun isä liitti huolehtivan toivomuksen, että hänen *”lapsikultansa”* ottaisivat kunniallisuuden ja rehellisyyden elämänohjeikseen. Lisäksi hän toivoi lastensa muistavan asiaa, jonka puolesta vanhemmat olivat työtä tehneet ja kärsineet - työväenasiaa.

Vanhemmat eivät kuolleet taisteluissa, mutta Aune joutui silti huolehtimaan sisaruksistaan suhteellisen pitkään. Anni ja Anton Huotari olivat pakomatkalla Neuvosto-Venäjälle, mutta Viipurissa Anni päätti, että hän ei voi jättää lapsiaan. Hän antautui, sai viiden vuoden ja neljän kuukauden kuritushuonerangaistuksen, joka alkoi 12.10.1918. Hän joutui Hämeenlinnan pakkotyölaitokseen, josta hänet vapautettiin ehdonalaiseen kesäkuussa 1919. Tuomio ei voinut olla jättämättä jälkiään. Perhealbumista löytyy valokuvia, joissa Anni Huotari istuu lastensa keskellä vanhentuneena, väsyneen näköisenä ja langanlaihana. Jälkeenpäin hän muisteli elämänsä raskaimpana aikana niitä kuukausia, jolloin hän ja hänen aviomiehensä istuivat vankilassa ja lasten oli tultava toimeen miltei keskenään.²³

Politiikasta Anni Huotari ei kuitenkaan luopunut. Jo saman vuoden joulukuussa hän osallistui työläisnaisten edustajakokoukseen. Koska hän ei ehdonalaisen rangaistuksensa vuoksi voinut virallisesti osallistua poliittiseen toimintaan, hänet ilmoitettiin kokoukseen tamperelaisen *Kansan Sanan* edustajaksi.²⁴ Seuraavana vuonna eli 1920 hän oli jälleen työväenyhdistyksen naisosaston puheenjohtaja.

Perheenisän vankeus tiesi taloudellisesti tiukkaa aikaa kuusilapsiselle perheelle. Vaikka Anni Huotari joutui kamppailemaan toimeentulohuolien kanssa, hän pyrki myös elvyttämään maahan lyötyä työväenliikettä. Työväenliikkeen hajaannuksessa hän löysi oman paikkansa sosiaalidemokraattien riveistä. Paluu arkeen tapahtui asteittain. Tammikuun loppupäivinä 1922 Anni Huotari sai kirjeen Väinö Tannerilta, joka kertoi hyviä uutisia koko perheelle. Tanner ilmoitti, että Anton vapautetaan ja että tämä tulee

”luultavasti vielä tällä viikolla kotiin”. Tieto piti paikkansa: Anton Huotari vapautui Tammisaaren pakkotyölaitoksesta ehdonalaan 30.1.1922.²⁵

Aviopuolison kotiinpaluun jälkeen Anni Huotari tuli aktiivisesti mukaan tamperelaiseen kunnallispolitiikkaan. Vuoden 1922 kunnallisvaaleissa hänet valittiin kaupunginvaltuustoon ja samana vuonna hänet valittiin köyhäinhoitohallituksen varajäseneksi. Kunnallinen toiminta oli juuri alkamaisillaan, kun perhe muutti toiselle paikkakunnalle, tällä kertaa Helsinkiin.

KOKENUT POLIITIKKO

Helsinkiin Huotarit muuttivat perheenisän työn perässä vuonna 1923, jolloin Anton Huotarista tuli *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittaja. Anni Huotari valittiin eduskuntaan vuosiksi 1922-1926 ja 1932-1943. Sosialidemokraattisen Työläisnaisliiton puheenjohtajana hän toimi vuodesta 1932 vuoteen 1940. Uusi paikallisjärjestö löytyi Helsingin Sosialidemokraattisesta Naisyhdistyksestä, jota hän johti vuodesta 1932 aina kuolemaansa asti.²⁶ Tampereella alkunsa saanut kunnallispolitiikon ura pääsi sekin uuteen vauhtiin Helsingissä: 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa hän toimi kaupunginvaltuutettuna. Hän oli myös lastensuojelulautakunnan jäsen.

Pääkaupungissa Anni Huotarin eteen ilmaantui uusia haasteita, mutta politiikan veteraani jatkoi myös tuttua toimintaansa äitien ja lasten hyväksi. Tyyne Leivo-Larsson antaa Anni Huotarille kunnian työläisäitien lomatoiminnan aloittamisesta. Huotarista aloitteesta valtion budjettiin otettiin vuonna 1937 määräraha varattomien, suurten perheiden äitien kesävirikistykseen.²⁷ Tästä hänellä oli kokemuksia jo Viipurin ja Tampereen ajoilta, jolloin sekä Viipurin ompelijatarammattiosastolla että Tampereen työväenyhdistyksen naisosastolla oli naisten kesäsiirtola. Niin ikään vanhusten asema kiinnosti ikääntyvää poliitikkoa. Martta Salmela-Järvinen muistuttaa, että juuri Anni Huotarista johdolla sosiaalidemokraattiset naiset ryhtyivät perustamaan vanhainkotia vähävaraisille vanhuksille. Huotarista tuli vanhainkotiyhdistyksen

puheenjohtaja ja Unioninkadulla toimintansa aloittanut pieni koti nimettiin Anni-kodiksi. Vuonna 1952 tilalle valmistui Käpyrinteen vanhainkoti.²⁸

Yksityiselämässä Anni Huotarilla oli monia koettelemuksia. Hän saattoi hautaan puolet lapsistaan ja aviomiehensä. Anton Huotarin voimat pettivät marraskuussa 1931, jolloin hän päätti itse päivänsä. Nuorempi pojista, Tapio, kuoli hyvin nuorena. Lahjakas, poliittisesti valveutunut Aune kuoli keuhkotautiin vuonna 1933 ja Tauno kaatui sodassa noin vuosi ennen äitinsä kuolemaa. Puoluetovereiden mielestä Anni Huotarilla olisi ollut riittävästi syitä katkeroitua, mutta hänen kerrotaan siitä huolimatta säilyttäneen lämpimän elämänasenteensa.

Kuolema kohtasi Anni Huotarin kesken vaalikauden Helsingissä huhtikuun 15. päivänä vuonna 1943. Hän kuoli liikenneonnettomuudessa ollessaan matkalla naisosaston kokouksesta kotiin. Naisliiton toiminnassa mukana olleet puoluetoverit - muun muassa Martta Salmela-Järvinen, Miina Sillanpää ja Sylvi-Kyllikki Kilpi - muistavat Anni Huotarin tunnollisena, ahkerana toimijana, joka kansanedustajuudestaan huolimatta säilytti rivijäsenen asenteen. Hän teki työtä äänestäjiensä antamalla valtuutuksella, kävi säännöllisesti kokouksissa ja piti yllä tiiviitä kontakteja osastonsa jäseniin. Anni Huotarille Sosialidemokraattinen naisliitto osastoineen oli elämän keskipiste, jossa työskentelyyn häntä motivoi kokemus omasta perheestä ja josta hän haki voimaa silloin, kun omassa perheessä oli surua.

Pitkäaikainen ja arvostettu kansanedustaja, joka oli vajaan 69 vuotta aikaisemmin syntynyt piian aviottomana tyttärenä ja joka oli vuonna 1918 saanut valtio- ja maanpetoksesta rangaistuksen, siunattiin juhlallisin menoin haudan lepoon krematorion kappelissa keskiviikkona 21.4.1943. Sosialidemokraattisen Työläisnaisliiton, eduskunnan ja oman eduskuntaryhmän kukkaseppeleiden lisäksi hänen arkkuaan peittivät lukuisten sosiaalidemokraattisten nais-, nuoriso- ja raittiusjärjestöjen kukkalaitteet. Sylvi-Kyllikki Kilpi, joka laski naisliiton kukat, päätti muistopuheensa seuraaviin sanoihin: *"Me olemme tekemässä kunniaa harvinaisen rikkaalle ja monivivahteiselle päättyneelle elämäntaipaleelle, me olemme*

lausumassa viimeisiä jäähyväisiä toverille, joka tinkimättä täytti velvollisuutensa ja uhrasi elämänsä ihanteelleen ja uskolleen.” ²⁹

1. Huotari, Anni, *Naiset taistelurintamaan! Kehoitus Hämeen läänin pohjoisen vaalipiirin työläisnaisille*. Tampereen Piirin Naisten Agitatsioonikomitean julkaisuja. N:o 2. Tampereen Työväen Osuuskirjapaino. Tampere 1906, 3.

2. Ks. esim. Hirdman, Yvonne, *Den .socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*. Carlssons. Stockholm 1992, 49-52; Vammen, Tinne, *Rent og urent. Hovedstadens piger og fruer 1880-1920*. Gyldendahls bogklub. Köpenhamn 1988; Lewis, Jane, "The Working-Class Wife and Mother and State Intervention, 1870-1918." *Labour and Love. Women's Experience of Home and Family, 1850-1940*. Ed. by Jane Lewis. Basil Blackwell. Oxford 1986, 99-103.

3. Esim. Valtiopäivät 1923. Pöytäkirjat (VP 1923 ptk), 949, 1500-1501.

4. Kilpi, Sylvi-Kyllikki, *Suomen työläisnaisliikkeen historia*. Kansankulttuuri Oy. Pori 1953, 38; Pärssinen, Hilja, "Suomen sosialidemokraattisen naisliikkeen kehitys." *Sosialidemokraattinen Puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu*. Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1924, 209; Innala, Aune, *Suomen naisen alkutaivallainsäätäjänä 1907-1917*. Kirjayhtymä. Helsinki 1967, 239; Anni Huotari oli mukana 29 valtiopäivillä. Ensimmäisen eduskunnan naisista vain Miina Sillanpää oli mukana pitempään, yhteensä 38 valtiopäivillä. Sihvonen, Riitta, "Minä kumminkin käytän puheenvuoroa". *Eduskunnan ensimmäiset naiset 1907-1908 I. Näyttelyluettelo*. Eduskunnan kirjasto 1995, liite 8.

5. Päästökirja Viipurin kaupungin ylä-kansakoulusta. Anni ja Anton Huotarin arkisto. Työväen Arkisto (TA).

6. Anni Huotarin elämäkertatiedot *Kansan Lehdelle* 30.3.1907. Anni ja Anton Huotarin arkisto. TA.

7. Anton Huotarin elämäkertatiedot *Kansan Lehdelle* 1907. Anni ja Anton Huotarin arkisto. TA.

8. Työväestön avioitumisesta Markkola, Pirjo, *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Hist. Tutk. 187. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1994, 48-5 5; Sivistyneistön perheihanteesta Häggman, Kai, *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Hist. Tutk. 179. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1994, 86-88.

9. Toisen yleisen Suomen Työläisnaisten Edustajain kokouksen pöytäkirja 17-19.7.1902. Turku 1902; Työläisnaisten kolmannen edustajakokouksen pöytäkirja Tampereella 17-19.7.1905. Tampere 1905.

10. Huotari, Anni, *Sananen ompelijattarille*. Lentokirjasia työväestölle III. Työväen kirjapaino. Helsinki 1903.
11. Esim. vuonna 1906 naisliitossa oli n. 2400 jäsentä; puolueen naisjäsenten määrä oli n. 19000. Lähteenmäki, Maria, *Naisia liikkeessä. Työläisnaisliike poliittisena ja yhteiskunnallisena liikkeenä (1918-1930)*. Suomen historian lisensiaattityö. Helsingin yliopisto 1990, liite 1.
12. Huotarin kritiikkiä esim. Suomen Sosialidemokratisen Naisliiton seitsemännen edustajakokouksen pöytäkirja. Tampereella 23.-25.10.1913, 33-34; VP 1913, ptk. 439; Työläisnaisista kristillisissä yhdistyksissä Kortekangas, Paavo, *Kirkko ja uskonnollinen elämä teollistuvassa yhteiskunnassa. Tutkimus Tampereesta 1855-1905*. WSOY. Porvoo, Helsinki 1965, 250-255.
13. *Kansan Lehti* (KL) 22.1.1907; KL 26.1.1907; KL 8.2.1907; KL 14.2.1907; KL 20.2.1907; KL 29.1.1907, "Suuri naisten kokous"; KL 31.1.1907, "Vaimojen kokous".
14. Tampereen Työväenyhdistyksen naisosaston arkisto. Naisosaston pöytäkirjat 1900-1918. Työväenliikkeen keskusmuseo, Tampere.
15. VP 1907, ptk. 430; VP 1907, liitteet. Anomusehdotus N:o 81.
16. VP 1907, ptk. II, 703.
17. VP 1907, ptk. IV, 2266-2268
18. II VP 1909, ptk. I, 516
19. Markkola 1994, 193-195; "Lapsi- ja kotikilpailuista". -ni -ri. *Työläisnainen* 1/1914.
20. VP 1912, ptk. I, 297.
21. VP 1913, ptk. I, 385.
22. Anton Huotarin kirje lapsilleen 12.2.1918. Anni ja Anton Huotarin arkisto. TA.
23. Anni Huotarin vapausspassi. Anni ja Anton Huotarin arkisto. TA; *Suomen Sosialidemokraatti* (SS) 16.4.1943, S-K. K. (Sylvia-Kyllikki Kilpi), "Anni Huotari"; Kiitos Tauno Olavi Huotarille ja Katariina Mustakalliolle tilaisuudesta tutustua Anni Huotarin valokuva-albumiin.
24. Kilpi 1953, 169.
25. Väinö Tanner Anni Huotarille 25.1.1922 ja Anton Huotarin vapausspassi. Anni ja Anton Huotarin arkisto. TA.
26. Huotarin toiminnasta Helsingissä Laitinen, Hannele, *Helsingin*

Sosialidemokraattinen Naisyhdistys 75 vuotta. Helsingin Sos.dem. Naisyhdistys, Helsinki 1995, passim.

27. Leivo-Larsson, Tyyne, *Elämässä tapaa ja tapahtuu.* Weilin+Göös. Helsinki 1970, 48-51; Lähteenmäki, Maria, *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910-30-luvun Suomessa.* Bibliotheca Historica 2. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1995, 143-144.

28. SS 18.4.1943. Martta Salmela-Järvinen, "Anni Huotari. In memoriam"; Laitinen. 1995, 14-15.

29. SS 22.4.1943. "Anni Huotarin ruumiinsiunaus".